
KRÓNIKA

FORUM KÖNYVESBOLT NYÍLT BELGRÁDBAN.* Igen tisztelt barátaink! Az újvidéki Forum Könyvkiadónak ezt a most már remélhetőleg tartós belgrádi jelenlétét a jó híre előzte meg az itteni nemzetközi könyvvásárokon — irodalmi, művelődési köztudatunkban pedig régtől a nyomtatott szó jó ügyének igényes továbbvivője. Rendeltetése, szerepe és helytállása egyként jelentős mind a jugoszláviai magyarság életében, mind pedig az itteni testvéri együttélés vagy a jószomszédság párhuzamában. Ez utóbbi szó nyomán a jószomszédságnak azok az érdeki könyvei jutnak most eszembe, amelyekből mindnyájunk szeretett barátja, Csuka Zoltán szándékozik megleg szállásfészket biztosítani e nemes ügy továbbfolytatóinak, íróknak, fordítóknak, tudósoknak. Az a Csuka Zoltán, aki hamarosan kezünkbe adja minden fáradozásainak egyik, talán legszebb eredményét — a magyar nyelvű Hegyek Koszorúját. De ide vonatkoztathatjuk azt az eszméltető, szép ténnyel is, hogy a Forumnak ez a belgrádi könyvesboltja abban az esztendőben nyílik meg, amikor az újvidéki Szerb Matica fennállásának 150. évfordulóját ünnepli; amikor a szerbhorvát nyelvű magyar irodalomtörténet elindul értékeket és kölcsönösségeket is tudatosító útján; amikor a budapesti könyvhéten is ott szereplő Forum az

* Június 15-én Belgrádban megnyílt a főváros első nemzetiségi könyvesboltja. Az újvidéki Forum üzlete elsősorban az itt megjelent és a Magyarországról importált könyveket árusítja. Az avató ünnepségen Oskar Davičo belgrádi és Fehér Ferenc vajdasági magyar író mondott ünnepi beszédet.

ottani fogadtatás biztató eredményeit összegezheti... Amikor az úttörő fordító-előd, Székács József halálának 100. évfordulója készlet bennünket emlékeztésre...

Minden könyvesbolt többet kínál és többet képvisel, mint maga a könyv. A művek értéke sugallatukban is ott van.

Ács Károly költőtársam a *Napjaink éneke* címet adta kivételes értékű munkájának, a modern jugoszláv líra antológiájának.

Napjaink, együttélésünk és kölcsönös törekvéseink egy jelentős szálláshelyét azzal a hittel adjuk át rendeltetésének, hogy az az ének szárnyaló lesz továbbra is.

FEHÉR Ferenc

AZ ÍRÓ ÉS SZÜLŐFÖLDJE.* Az utóbbi években mind nagyobb meggyőződésem, hogy immár megkerülhetetlen az „író és a szülőföldje” viszonyának tisztázása, az ebből adódó esztétikai, „irodalmi”, eszmei kérdések felmérése. Voltak időszakok, amikor író is, kritikus is riadtan menekült e kérdéseknek még csak a felvetésétől is, messze ívben megkerülve a „szülőföldhöz” való írói viszony kérdését. Szégyenkezve álltak falujuk poros utcáin, a bólogató akácok alatt, hátuk mögött a szülői házzal, a parasztudvarral, az udvar sarkában az eperfával, a káráló tyúkokkal, gágogó libákkal, a disznóóiban a rőfögő hízóval. Ezekben az időszakokban úgy

* Június 19-én Magyarittabén a falu szülőtlőjének, Deák Ferenc írónak szerzői estjén nagy érdeklődést keltett dr. Bori Imre ott felolvasott jegyzete. Ebből az alkalomból közöljük.

gondolták íróink és kritikusaink, hogy méltatlan hozzánk ez a világ. Régi, még száz esztendővel ezelőtt kialakult előítéletek hálójában vergődünk, és mert nagyon nem voltunk „európaiak”, mindenáron, az akár bőrünk-ből való kibújás árán is, európaiak akartunk lenni. Anélkül természetesen, hogy tudtuk volna, mit is jelent „európainak” lenni. Mert ha tudjuk, nyilvánvalóan nem szégyenkezünk, hogy nem Párizsban vagy Londonban, hanem egy bácskai vagy egy bánáti faluban ringott — nemcsak jelképesen, — de szó szerint is a bölcsőnk. Tehetetlenségünk kifejeződése volt ez a magatartás. Szüntelenül a bennünket körülvevő világban kerestük a hibát, holott — ma már mind egyértelműben ismerjük fel — valójában önmagunkban volt a hiba. A körülmények természetesen befolyásolják az ember életét, az íróét, a művésztét is. De mégsem ezeken a körülményeken múlik az írói viszonyulás „európai” vagy provinciális jellege.

Mert nem tudunk emberi módon az emberi világról sem gondolkodni, sem beszélni, következetesképpen nem tudtuk elválasztani a bennünk élő és a minket körülvevő világ jelenségei közül azt, ami „örök” emberi, attól, ami esetleges. Ma már tudjuk, hogy az emberi élet nagy tényei — hivatkozunk csak a születés és a halál, a szeretet és a gyűlölet fogalmaira — itt vannak bennünk és körülöttünk. A mi falusi lakodalmunk is az emberi nász misztériumaijal teljes, és falusi temetőinkben is merenghetünk az emberi elmúlás egyetemes érvénye felett, síkságunk is lehet jelkép, hirdethet derűt és borongást, süti a nap, villámok cikáznak gomolygó felhőkkel terhes egén, száll a por, cuppog a sár, nyikorog a kocsikereke, pattog az ostor... Jelentéktelen események, mit sem jelentő tárgyak és jelenségek, ha az író nem tud mit kezdeni velük. De

ha az író, a művész az emberit keresi bennük, látja nagyságukat és esendőségüket egyaránt, akkor a mások kalács, ami vasárnapi asztalunkra kerül, éppen olyan jellemző és fontos kelléke a regény, a novella, a dráma ábrázolta művészi világnak, mint az amerikai filmekben és regényekben az almás pite, amelyet fáradt teherautósófőrök esznek egy útszéli motelben.

Minden az írón múlik tehát. Tehetése erején, amely égbe tudja emelni ezt a mi sáros és poros világunkat is, és ki tudja fejezni azt a nagyon emberit, ami bennünk és körülöttünk van, s aminek képvisellete és hirdetése, élése és megörökítése nekünk adatott. Különösképpen, ha legkorábbi gyermekkorunk emlékeivel azonos ennek a világnak millió apró részlete. Sorsok és arcok, tragédiák és bohózatok, tárgyak, házak, szobák, udvarok, ágyak és asztalok, nászlakomák és halotti virrasztások képei kínálják magukat az írónak akkor, amikor írás vagy festés közben a maga önelvű világát építgeti és átlényegíti. A maga íróságának, általában művész voltának belső arcáról van szó, amely identitása felismerése nélkül talajtalanná válik, elannyira, hogy meg sem születethet. Kézenfekvő tehát, hogy az író, a művész, legszűkebb szülőföldjén tudja a legbiztosabban megvetni a lábát, hogy felmaga-sodva „lássá” a világot, s hogy valóban messzire lásson.

Ezt teszi Deák Ferenc is, aki — a század első évtizedében élt Gozdsu Elek, és a húszas-harmincas években író Böröcsök Erzsébet után manapság Bánát írója, ami azt jelenti, hogy művészi kifejezésének létalapját itt, ebben a világban találta meg. Nem azért tartjuk természetesen egyik legjelentősebb írónknak, mert Bánát írója, hiszen az, hogy valaki Bánát vagy Bácska írója, önmagában még semmit sem jelent. De pontosan meghatároztuk mégis vele, mert nem lehetett volna

az, aki, ha nem Ittabé, nem Bánát írja — s ha nem jugoszláviai magyar író. Sajátos arcélének a vonásai erednek ebből a világból, tehát művészi építkezése közben szüntelenül falujának, tágabb világának a képeit, eseményeit, sorsát, emberi alakjait használja fel, vagy alkot rájuk gondolva. Írt egészen közvetlenül ehhez a világhoz tapadó módon, mint például *Mé-tely* című regényében, s alkotott egészen elrugaszkodva — természetesen látszólag — ettől a valóságos világtól, például az *Áfonyák* című drámájában. Egy képzelet szülte kolostor világát állította elénk ebben Deák Ferenc, és mi, kritikusai, úgy gondoltuk, hogy pusztá fikció az, amit csinált, hogy teremtett egy téren és időn kívül álló kolostort, amelyben mozgatta emberi mivoltukból kivetkőzött hőseit. Az író azonban nem tud megszabadulni a világtól, amelyből vétetett, még az ilyen *Áfonyák* típusú szövegben sem. Bizonyítják nemcsak a helyi hagyományok, hanem az újabban előkerült adatok is, amelyek szerint Ittabé mai helyén vagy közvetlen közelében, tehát határában, középkorban állt egy olyan kolostor, mint amilyent drámájában ábrázolt. Híre egészen a pápáig eljutott. Züllött, dorbézoló, költekező szerzetesek lakták, akik elkótyavetyélték az ittabéi kolostor és templom értékeit, s úgy kellett kiűzni őket a rablótanyává változtatott kolostor falai közül. A valóság tréfája lenne csupán ez az adat? Nyilván nem. Az írói imagináció dolga is. Az író nemcsak a látható világot érzékeli, hanem a voltat, az elsüllyedt, az immár „láthatatlant” is.

Ne legyünk azonban misztikusak. Ezen a ponton álljunk meg, és búcsúzzunk azzal, hogy örülünk, mert éppen itt, Ittabén, Deák Ferenc ünnepén beszélhettünk — az íróról a szülőföldjén.

BORI Imre

A KÉTNYELVŰ SZENTELEKY-KIADVÁNYRÓL.* Megtisztelő feladatként vállaltam a fölkerést, hogy ezen a könyvavató ünnepségen* pár szóval ismeressem a frissen megjelent kétnyelvű Szenteleky-kiadványt. Azért is, mert ez a kis kötet több szempontból figyelmet érdemlő gyűjtemény, s azért is, mert szóra alig érdemes munkával magam is hozzájárulhattam létrejöttéhez.

Úgy hiszem, először talán a szándékok kellene méltatni, amely e kiadvány létrejöttét megelőzte. Valamennyien tudjuk, hogy Szenteleky Kornél életművét, az ember emléket, aki a Művet megalkotta, ma már nem csak a jugoszláviai magyar irodalom története tartja számon; a Szenteleky-napok tanácsa állandó hagyományzó intézményként évente megrendezi a Szenteleky-napokat, s ugyancsak évente kerül kiosztásra két díj is, amely Szenteleky Kornél nevéhez kapcsolódik: A Szenteleky-díj, amely irodalmi, értekező prózai, művelődési munkálkodást fémjelez, és a Bazsalikom-díj, amely a kiemelkedő műfordítói munkásság jutalma. Szenteleky Kornél neve tehát jelen van művelődési életünkben, s szűkebb pátriájában, ahol élete utolsó évtizedét töltötte, kegyelettel emlékezik meg róla. S éppen ez a jelenlét tette egyre szükségesebbé, hogy ne csak Szentelekyről halljon évente a vajdasági művelődési élet, hanem magát az író is megismerje; adva volt tehát az igény, hogy valamilyen formában újra olvashatóvá váljék az író életműve, vagy legalább annak sokrét-

* Elhangzott Kulán, 1976. június 12-én, a *Szenteleky Kornél/Kornel Senteleki* (Forum, Újvidék, 1976) című kiadvány avató ünnepségén. A könyv kiadását a kulai közművelődési közösség, a Szenteleky-napok tanácsa és a sziváci helyi közösség anyagi hozzájárulása tette lehetővé. A kiadás költségeihez a Forum Kiadó és a Naftagas Kőolajipari Kombínát is hozzájárult.